

## TALABALARNING BADIY VA IJODIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIRDAN MUSTAQIL BADIY VA IJODIY FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI

*Ibadullayeva Nigora Egamberganovna*  
*UrDU tasviriy san'at va muhandislik grafikasi*  
*kafedrası katta o'qituvchisi*  
[ibadullayevanigora@gmail.com](mailto:ibadullayevanigora@gmail.com)

**Annotatsiya.** Maqolada talabalarning badiiy va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishda mustaqil ta'limning ahamiyati va ijodiy faoliyatni tashkil etish muammolari bo'yicha tadqiqot natijalari keltirilgan. Badiiy ta'limda mustaqil ishning asosiy vazifalari xususida to'xtalib o'tilgan.

**Kalit so'zlar:** Rangtasvirda o'quv va ijodiy ish, badiiy va ijodiy qobiliyatlar, tasviriy kompetensiya, mustaqil ishlash, badiiy-pedagogik ta'lim, mustaqil badiiy va ijodiy faoliyat, rassom-o'qituvchi, Rangtasvir kompozitsiyasi

**Аннотация.** В статье представлены результаты исследования значения самостоятельного обучения в развитии художественно-творческих компетенций студентов и проблемы организации творческой деятельности. Обсуждены основные задачи самостоятельной работы в художественном образовании.

**Ключевые слова:** Учебно-творческая работа в живописи, художественно-творческие способности, изобразительная компетентность, самостоятельная работа, художественно-педагогическое образование, самостоятельная художественно-творческая деятельность, художник-педагог, живописная композиция

**Annotation.** The article presents the results of a study of the importance of independent learning in the development of artistic and creative competencies of students and the problem of organizing creative activity. The main tasks of independent work in art education are discussed.

**Keywords:** Educational and creative work in painting, artistic and creative abilities, visual competence, independent work, artistic and pedagogical education, independent artistic and creative activity, artist-teacher, pictorial composition

**Kirish.** Hozirgi davrda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida bitiruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish va kadrlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish orqali integratsion ta'lim jarayonini loyihalashtirishning zamonaviy metodik ta'minotini yaratish, talabalarda kasbiy faoliyat sohalariga yo'naltirilgan qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababdan bugun barcha davlatlar ta'limga imkon qadar ko'p yangilik kiritishga intilmoqda.

Bugungi yangiliklar ularga uyushgan, rejali, ommaviy yondashuvni talab etadi. Yangiliklar kelajak uchun uzoq muddatli investitsiyalardir. Novatorlikka qiziqish uyg'otish, yangilik yaratishga intiluvchan shaxsni tarbiyalash uchun

ta'limning o'zi yangiliklarga boy bo'lishi, unda ijodkorlik ruhi va muhiti hukm surishi lozim.

Tasviriy san'at o'qituvchilarining maxsus kasbiy tayyorgarligi nafaqat pedagogik mahoratni o'rgatishdan, balki eng avvalo, mustaqil ijodiy ishlay oladigan professional rassomlarni tarbiyalashdan iboratdir. Realistik rangtasvir nazariyasi va amaliyotini malakali bilish rassom-pedagog faoliyatidagi muvaffaqiyatning kaliti hisoblanadi. O'z navbatida, badiiy ta'limda o'qitishning dastlabki kunlaridanoq talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun psixologik-pedagogik sharoit yaratmasdan turib, rassomlik mahoratini shakllantirish mumkin emas.

Ma'lumki, har bir talabada tevarak-atrofnii ijodiy his etishni tarbiyalash, tevarak-atrofdagi voqelikni yaxlit rangli idrok etish, tasvirlangan narsaga estetik munosabatni shakllantirish ta'limning ikki shakli-auditoriyada va mustaqil ishda amalga oshiriladi.

Adabiyotlar sharhi.

Badiiy-pedagogik amaliyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, natyurmort ishlash bo'yicha mustaqil ishlashda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan rangtasvirni o'qitish nazariyasi va metodikasi masalalari hali ham yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

O'zbekiston olimlari tomonidan talabalarning mustaqil badiiy va ijodiy faoliyatini tashkil etish muammolari, bo'lajak rassom-pedagog shaxsining ijodiy salohiyatini shakllantirishning samarali yo'llari va talabalarning badiiy – ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga doir bir qancha tadqiqotlar olib borilgan.

O'zbekistonlik olimlardan B.B.Baymetov, S.S.Bulatov, S.S.Abdullayev, B.B.Azimov, N.X.Tolipov, Q.Q.Qosimov, R.X.Hasanov, Abdirasilov S va boshqalar ushbu muammoga doir tadqiqotlar olib borganlar.

Professor Botir Boltabaevich Baymetovning “Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning ba'zi masalalari”<sup>1</sup> nomli maqolasida ushbu muammoga keng ko'lamda yondoshilgan.

Rossiyalik olimlardan G.M Gladishev o'zining «Педагогические условия развития духовно-творческого потенциала будущего художника-педагога»<sup>2</sup> nomli avtoreferatida bo'lajak rassom-o'qituvchilarning ma'naviy-ijodiy potensialini rivojlantirishning pedagogik shart sharoitlariga asosiy e'tiborni qaratgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

<sup>1</sup> B.B.Baymetov. Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning ba'zi masalalari. Academic research in educational sciences. volume 2 | issue 1 | 2021. 277-283 бетлар.

<sup>2</sup> Гладышев Г.М. Педагогические условия развития духовно-творческого потенциала будущего художника-педагога: Автореф. дис.канд. пед. наук, Оренбург, 2000.

Tadqiqotimizni asoslashda eski va zamonaviy manbalarga tayandik. Biz mavzuni tushuntirishda qo'l kelishi mumkin bo'lgan ilmiy farazlarga e'tibor qaratdik. Biz tadqiqotimizni yoritishda O'zbekistonlik olimlardan B.B.Baymetov, S.S.Bulatov, N.X.Tolipov, R.X.Hasanov, S. Abdirasilovlarning talabalarning mustaqil badiiy va ijodiy faoliyatini tashkil etish, bo'lajak rassom-pedagog shaxsining ijodiy salohiyatini shakllantirishning samarali yo'llari va talabalarning badiiy – ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga doir fikr-mulohazalariga tayandik.

Tahlil va natijalar. Biz "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" bakalavriat yo'nalishi talabalarini umumta'lim maktablarida tasviriy san'atni o'qitishni tashkil etish usullarini chuqur o'zlashtirishi, balki realistik rasm chizish, zamonaviy san'at masalalariga yaxshi yo'naltirilgan bo'lishi, shuningdek, nazariy bilimlarni, rangtasvirning turli turlari va janrlari bo'yicha kasbiy atamalarni o'zlashtirish, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, dunyoqarashini shakllantirishga tayyor bo'lish kerak degan fikrga keldik.

Biz tadqiqot ustida ishlash jarayonida talabalarga mavzu jihatidan rang-barang, kompozitsiyasi va rang-barangligi bilan qiziqarli, yuksak estetik talablarga javob beradigan, o'quvchilarning badiiy didi va ijodiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladigan o'quv-ijodiy vazifalarga muhim o'rin ajratdik.

I-II kurslarda rangtasvirni o'rganishning asosiy turi uzoq muddatli ko'p soatlik o'quv natyurmortini ishlashdir. Shu bilan birga bu vazifa atrof-muhitni va uni tasvirlash usullarini o'rganish, akvarel, guash va moyli bo'yoq texnikasini o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan vazifalarning butun majmuasini hal qiladi, bu o'quv dasturining majburiy talabidir. Demak bo'lajak rassom-o'qituvchi tabiatni tez va ishonchli tasvirlash usullarini egallashi kerak.

Talabaning mustaqil ishi jarayonida qisqa muddatli eskizlar chizish, nafaqat asosiy rang munosabatlarini tezda tushunishga, balki kompozitsion va rangli yechimlarda kreativ yondoshib g'ayrioddiy asarlar yaratishga imkon beradi.

Mustaqil nazariy va amaliy mashg'ulotlarda ana shu talablar bajarilsagina bilim va ko'nikmalar mustahkamlanib, ijodiy faoliyatning mustahkam asosiga aylanadi. Har bir talabaning mustaqil faoliyati semestr yakunida oraliq va yakuniy nazoratda inobatga olinadi va baholanadi va ayniqsa, ortda qolayotganlar uchun qo'shimcha motiv hisoblanadi.

Badiiy ta'limdagi mustaqil ishning asosiy vazifalaridan biri bo'lajak rassom-o'qituvchining o'zidagi barcha zarur bilim, ko'nikma va malakalarini bolalarga o'rgatishga tayyorligini shakllantirish, ularning atrofdagi voqelikni ijodiy idrok etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam berishdan iboratdir. Faqat ijodkor o'qituvchigina bolalarni tasviriy faoliyatda ijodiy bo'lishga o'rgatishi mumkin. Demak, dasturda ta'lim muammolarining nostandart rang-barangligi va kompozitsion yechimi birinchi kursdan bo'lajak rassom-pedagoglarni kamol toptirish va shakllantirishning asosiy shartidir.

Bugungi kunda oliy o'quv yurtlarida rangtasvir mashg'ulotlarini o'rgatishda ko'p hollarda talabalarning ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirmaydigan, ularda

axborot bilan ishlash va undagi asosiy mazmuni aniqlash, tahlil qilish va bir tizimga keltirish malakalari shakllanishiga ko'maklashmaydigan ta'limning reproduktiv metodlaridan keng foydalanilmoqda. Zamonaviy mutaxassisdan esa faqat o'z sohasining bilimdoni va shu yo'nalishdagi axborotlarni egallaganlik bilan bir qatorda, ulardan har xil kasbiy vaziyatlar yuzaga kelganda o'rinli foydalana bilish ham talab qilinadi.

Oliy o'quv yurtlari talabalariga rangtasvir mashg'ulotlarida natyurmort ishlashni o'rgatishda, bugungi kunda zamonaviy turli metodlardan foydalanib mashg'ulot olib borish imkoniyatiga egamiz. Ushbu imkoniyatlardan unumli foydalanish uchun birinchi navbatda fanning mazmunini talabalarning bilish va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olgan holda ular uchun qiziqarli tarzda tuzilishiga alohida e'tibor qaratishimiz kerak.

Bularni amalga oshirish uchun mavzularni yoritishda, talabalar bajaradigan mashqlar va topshiriqlarni tuzishda hozirgacha shakllanib, eskicha ko'rinishdagi qoliplardan voz kechib, noan'anaviy usullardan, talabalarning qiziqishlari va ijodkorliklarini oshiradigan uslublarni izlashimizga to'g'ri keladi. Rangtasvir mashg'ulotlarida natyurmort ishlashning xususiyatiga ko'ra bunday uslublardan, mashq va topshiriqlardan foydalanishimiz uchun katta imkoniyatlar mavjud.

Dunyoda har yili yuz minglab kitoblar, jurnallar chop etiladi, minglab ilmiy tadqiqot dissertatsiyalar himoya qilinadi, Internet global tarmog'idagi axborotlar oqimini amalda o'lchab bo'lmaydigan darajada o'sib bormoqda. Ommaviy ta'limning bunday sharoitida, qanday qilib zamonaviy talablarga, ta'lim standartlari talablariga mos mutaxassislarni tayyorlashni ta'minlash kerak?

Rangtasvir kompozitsiyasini o'qitishga doir zamonaviy talabni his etish;

Talabani mustaqil ishini tizimli tashkil etish;

Rangtasvir va kompozitsiya darslarida natyurmort ishlashni maxsus xonalarda o'tkazishni takomillashtirish;

Talabalarni natyurmortni tasvirlashga bo'lgan qiziqishlarini oshirish;  
Talabalarga natyurmortni tasvirlashda zamonaviy innovatsion ilg'or texnologiyalardan foydalanib o'rgatish;

Ko'rgazmali qurollardan foydalanishning yangi samarali shakllarini qo'llash;

Natyurmortni tasvirlashda rangtasvir, kompozitsiya perspektiva va boshqa fanlar bilan aloqada bo'lishini ta'minlash.

Xulosa

Yuqoridagilardan kelib chiqib oliy o'quv yurtlarida rangtasvir fanining muhim qismi bo'lgan natyurmort ishlashning nazariy asoslarini kreativ yondoshuv asosida amaliy jihatlarini mukammal o'rgatish va uni o'qitishning zamonaviy metodlarini ishlab chiqish hamda amalga tadbiiq qilish muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda.

Dunyoga yangi ko'z bilan qaraydigan, uddaburon, ishning ko'zini biluvchi, buyuk kelajagimiz poydevorini quruvchi va yuksaltiruvchi mutaxassis kadrlarni

tayyorlash, Respublikamiz pedagoglari oldida turgan eng muhim va mas'uliyatli vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Biz zamon talabidan, ta'lim tizimida rivojlangan davlatlar erishgan yutuqlardan kelib chiqib, zamonaviy talabga javob beradigan kadrlarni tayyorlash borasida o'z oldimizga yangidan-yangi maqsadlarni qo'yishimiz zarur. Nafaqat maqsad qo'yish, unga erishishning zamon taqozo etayotgan strategiyasi hamda bu yo'lda amalga oshiriladigan yangilanish tamoyillarini aniqlab, doimo olg'a intilishimiz kerak.

#### Adabiyotlar

1. Abdirasilov S., Tolipov N. Dastgohli rangtasvir. T.: Iqtisod-moliya 2010.
2. Abdirasilov S., Tolipov N. Rangtasvir. T.: Innovatsiya-Ziyo nashriyoti. 2019.
3. Bulatov S.S. "Rangshunoslik" Toshkent-2009
4. B.B. Baymetov. Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning ba'zi masalalari. Academic research in educational sciences. volume 2 | issue 1 | 2021. 277-283 бетлар.
5. Гильманова Н.В. Композиция в изобразительном искусстве. Учебное пособие. Т. 2014, с.288
6. Гладышев Г.М. Педагогические условия развития духовно-творческого потенциала будущего художника-педагога: Автореф. дис.канд. пед. наук, Оренбург, 2000.
7. Xudayberganov R.A. Kompozitsiya.-T.: Sharq, 2007.-235 b.
8. Deborah A. Rockman. The Art of Teaching Art: A Guide for Teaching and Learning the Foundations of Drawing-Based Art.-Oxford University Press, England 2000